

УДК: 631.171/.173.003.13

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЕКТІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

В.М. Петров

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

УДК: 631.171/.173.003.13

Петров В.М. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЕКТІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

У статті обґрунтовуються методологічні основи оцінки економічної ефективності техніко-технологічних проектів у сільському господарстві України з урахуванням особливостей пореформеного розвитку аграрної сфери: невідзначеності стратегії розвитку АПК на перспективу, невеликих обсягів залучення інвестиційних ресурсів у галузь, відмінності підходів до критеріїв визначення економічної ефективності при різних напрямках використання інвестицій.

Ключові слова: економічна ефективність, проект, інвестиції, прибуток.

Петров В.Н. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ТЕХНИКО- ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ПРОЕКТОВ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

В статье обосновываются методологические основы оценки экономической эффективности технико-технологических проектов в сельском хозяйстве Украины с учётом особенностей пореформенного развития аграрной сферы: неопределённости стратегии развития АПК на перспективу, небольших объёмов привлечения инвестиционных ресурсов в отрасль, различных подходов к критериям определения экономической эффективности при разных направлениях использования инвестиций.

Ключевые слова: экономическая эффективность, проект, инвестиции, прибыль.

Petrov V.M. METHODOLOGICAL BASES of ESTIMATION of ECONOMIC EFFICIENCY TECHNOLOGICAL PROJECTS IN AGRICULTURAL PRODUCTION

In the article methodological bases of estimation of economic efficiency of technological projects are grounded in agriculture of Ukraine taking into account the features of post-reforms development of agrarian sphere: to not-definiteness of strategy of development of APK on a prospect, small volumes bringing in of investment resources in industry, different going near the criteria of determination of economic efficiency at different directions uses of investments.

Keywords: economic efficiency, project, investments, income.

Постановка проблеми

Теоретичні, методологічні і прикладні проблеми оцінки економічної ефективності технічних, технологічних та організаційних проектів, господарських та управлінських рішень завжди були у центрі уваги вітчизняних вчених-економістів. Ще у 50-70-х роках минулого століття ними було висловлено низку ідей і запропоновано багато методів і показників оцінки економічної ефективності капіталовкладень і нової техніки. Але з отриманням Україною державної незалежності ці дослідження були поступово згорнуті. Головна причина цього обумовлюється невизначеністю розвитку ситуації у країні та, як наслідок, непередбаченістю економічних наслідків реалізації навіть короткотермінових проектів та управлінських рішень, не говорячи вже про середньострокові і довгострокові, які, як відомо, визначають інноваційний підхід до розвитку економіки.

Інтерес до зазначеної проблеми поновився наприкінці 90-х років минулого століття, коли об'єктивно виникли реальні передумови виходу з кризи і стабілізації вітчизняного народного господарства взагалі та окремих його виробничо-господарських комплексів і галузей зокрема. Тоді почали з'являтися нові методичні та прикладні розробки щодо оцінки ефективності сільськогосподарської техніки, технологій, інвестицій у формі капіталовкладень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

До числа найбільш значних видань з порушеної проблеми можна віднести опубліковану у 2001 р. монографію С.В. Мочерного «Методологія економічного дослідження», а також опубліковану у тому ж році під грифом Російської академії сільськогосподарських наук монографію «Экономическая эффективность механизации сельскохозяйственного производства». Крім того, видана у 1998 р. «Методика определения экономической эффективности технологий и сельскохозяйственной техники» отримала статус офіційного документу у Російській Федерації – вона затверджена Міністерством сільськогосподарства і продовольства РФ.

Проте аналіз названих та інших публікацій подібного спрямування засвідчив, що поряд з достатньо конструктивними підходами до оцінки ефективності техніки, технологій і довгострокових інвестицій у механізоване сільськогосподарське виробництво в них не враховані деякі фактори, які суттєво впливають на об'єктивність результатів економічної оцінки та, відповідно, на привабливість інвестиційних проектів.

Формулювання мети статті

Обґрунтування методологічних основ оцінки економічної ефективності техніко-технологічних проектів у сільському господарстві України з урахуванням особливостей пореформеного розвитку аграрної сфери: невизначеність стратегії розвитку АПК на перспективу, невеликі обсяги залучення інвестиційних ресурсів у галузь, відмінність підходів до критеріїв визначення економічної ефективності при різних напрямках використання інвестицій.

Основний матеріал дослідження

У сучасних умовах пореформеного розвитку вітчизняного аграрного виробництва при оцінці ефективності інноваційних техніко-технологічних проектів слід розуміти проекти, які орієнтовані на підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва на основі техніко-технологічних, організаційно-технічних та техніко-економічних інновацій.

Можна виділити три основні упущення, які обумовлюють помилки і неточності при оцінці економічної ефективності техніко-технологічних рішень у сільськогосподарському виробництві.

Перше з них полягає у тому, що методи і критерії оцінки базуються в основному на іноземних підходах, які розроблені стосовно умов розвиненої і стабільної ринкової економіки (сталого капіталістичного господарства). Одна з головних особливостей таких підходів полягає у тому, що в якості головного показника економічної ефективності використовується отриманий суб'єктом господарювання (або інвестором) прибуток. Проте в Україні поки що не склалися ті ринкові відносини, які повністю відповідали б цій західній моделі. Вітчизняна економіка все ж таки має більше ознак не ринкової, а перехідної економіки. Ця обставина повинна бути обов'язково врахована при оцінці економічної ефективності не тільки короткотермінових аграрних техніко-технологічних проектів, але й проектів, які розраховуються на п'ятирічну та на більш віддалену перспективу.

Але навіть в умовах сформованого та такого, що стабільно функціонує ринку, отриманий прибуток не завжди є об'єктивним критерієм ефективності управлінських і господарських рішень, якщо підходити до їх оцінки не з позицій комерційних інтересів окремо взятого підприємства, а виходячи з кінцевих цілей технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва у цілому. Бо прибуток, наприклад, заводського дилера, постачальницького або ремонтно-технічного підприємства – це додаткові витрати сільськогосподарських товаровиробників, машинно-технологічних станцій, які заплатили за продукцію та послуги цих підприємств. Тим більше, що за монопольного становища виробників багатьох видів сільськогосподарських машин і ремонтно-технічних послуг максимізація їх прибутку може досягатися не за рахунок мобілізації внутрішніх резервів підвищення ефективності діяльності і якості послуг, а найбільш легким шляхом – за рахунок збільшення цін і тарифів на техніку і послуги, що реалізуються сільським споживачам.

Другий недолік використовуваних в останні роки підходів полягає у тому, що при оцінці економічної ефективності порушується принцип ідентичності, співставності умов, в яких повинні реалізовуватися альтернативні технічні і технологічні проекти і рішення. Так, у деяких публікаціях і виступах фахівців органів управління АПК відзначається, що, наприклад, зернозбиральні комбайни західного виробництва значно продуктивніші і надійніші у роботі за вітчизняні машини. Через це вони збирають урожай з площі, частка якої у структурі збирання машинами всіх модифікацій у декілька разів перевищує частку цих машин у загальній структурі їх парку [1-4]. На цій підставі дуже часто робиться висновок, що використання іноземних комбайнів відріз-

няється більш високою ефективністю у порівнянні з машинами вітчизняного та російського виробництва.

Але при цьому порівнянні порушується принцип ідентичності умов використання комбайнів вітчизняного і російського та іноземного виробництва. По-перше, середній вік іноземних машин значно менший за вітчизняних. По-друге, основна кількість іноземних комбайнів зосереджена у великих сільськогосподарських підприємствах, агрофірмах і МТС, а вітчизняні комбайни зосереджені головним чином у малих і середніх господарствах, в яких набагато менше можливостей проводити збирання урожаю за прогресивними організаційно-технологічними схемами та, відповідно, не можна до мінімуму звести простої машин з організаційно-технічних причин. По-третє, у переважній більшості випадків іноземні комбайни готують до сезону збирання, обслуговують та усувають складні відмови фірмові технічні центри, обладнані сучасним спеціалізованим технологічним обладнанням та укомплектовані робітниками-ремонтниками і менеджерами високої кваліфікації, які пройшли спеціальну підготовку. Умови, в яких готуються до сезону і ремонтуються вітчизняні комбайни ні в яке порівняння не йдуть з умовами технічної експлуатації збиральних машин провідних іноземних фірм, що постачаються в Україну за імпортом. Якби умови використання і технічного утримання іноземних і вітчизняних комбайнів були однаковими, то і висновки щодо їх ефективності були б не такими категоричними [5-8].

Ще одне упущення у сучасних підходах до оцінки економічної ефективності аграрних техніко-технологічних проектів полягає у тому, що недооцінюється фактор підприємницького інтересу, жорсткої орієнтації інвестора на гарантоване отримання найбільшого прибутку, при чому у найкоротші терміни. В умовах формування ринкової, конкурентної економіки та обмеженості інвестиційних ресурсів цей фактор постає провідним при виборі того чи іншого рішення.

Висновки та пропозиції

У зв'язку з суттєвими відмінами сучасної ринкової економіки від планової, необхідно змінити традиційний підхід до визначення нормативного коефіцієнта ефективності капіталовкладень в аграрні техніко-технологічні проекти. У дореформені часи його величину встановлювали у централізованому порядку союзні або республіканські органи державного управління (Держплан, Держбуд, Держкомстат) або галузеві міністерства виходячи з встановленого з тих чи інших міркувань терміну окупності капіталовкладень або на рівні, що фактично склався (частіше за все у межах 0.12-0.25). У сучасних умовах, коли більшість проектів техніко-технологічного характеру реалізуються на основі приватного недержавного капіталу, коли домінує підприємницький інтерес, державне нормування ефективності капіталовкладень втратило сенс. Приватний підприємець все одно вважатиме за доцільне інвестувати проект лише у тому випадку, якщо прибуток у розрахунку на гривню інвестицій від його реалізації буде, у крайньому випадку, не меншим за бан-

ківський відсоток на депозит. За інших умов він не стане інвестувати кошти у реальну економіку, а покладе їх у банк.

Оскільки вартість капіталу змінюється у часі, нормативний коефіцієнт ефективності капіталовкладень повинен бути встановлений з урахуванням ставки дисконту, що прогнозується. Інвестор повинен бути впевнений, що протягом заздалегідь визначеного ним терміну реалізації проекту його початкові витрати забезпечать надходження грошових коштів, які не тільки компенсують ці витрати, але й принесуть певний прибуток.

Складові елементи показників економічної ефективності (виробничі витрати, прибуток, капіталовкладення) є функцією цін, які, у свою чергу, є грошовим виразом вартості придбаних матеріальних ресурсів і послуг. Мірою вартості товару є втілена у ньому суспільно необхідна праця. Тому чим правильніше будуть визначені суспільно необхідні витрати праці, тим точніше та об'єктивніше буде оцінка економічної ефективності проекту.

Література:

1. Маслов Г.Г., Плешаков В.Н. Сравнительные технико-экономические показатели отечественной и зарубежной сельскохозяйственной техники // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2000. – № 10. – С. 22-23.
2. Драгайцев В. Насколько эффективна зарубежная техника // Экономика сельского хозяйства России. – 2000. – № 10. – С. 36.
3. Наумов А.И. Оценка оптимального варианта выбора и использования сельскохозяйственной техники // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2004. – № 3. – С. 11-13.
4. Тихоненко О.В. Економічні аспекти використання іноземної зернозбиральної техніки в Україні // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 61-65
5. Масло І. Порівнювати техніку треба в однакових умовах // Пропозиція. – 2000. – № 4. – С. 82-83.
6. Борхунов Н., Назаренко А. Что дороже? // Экономика сельского хозяйства России. – 2001. – № 3. – С. 22.
7. Константинов М. Особенности формирования машинно-тракторного парка // Экономика сельского хозяйства России. – 2003. – № 4. – С. 44.
8. Проблеми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі / Я.К. Білоусько, А.В. Бурилко, В.О. Галушко та ін.; За ред. Я.К. Білоруська. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 216 с.